

KRÖNIKA

Mongolisk getmacka till frukost

"En liten olycka fick det brungröna magsäcks- och tarminnehållet att rinna ut över den slitna linoleummattan."

Nu för tiden kan man äta bra i nästan alla länder, även de med usel matkultur som Amerika och Storbritannien. Mongoliet är ett undantag. Där har jag aldrig fått något riktigt gott men däremot varit med om en rad oförglömliga matupplevelser som jag helst inte drar mig till minnes; alltifrån oaptitliga skålar med stämjolk prickig av drunknande flugor till den nattliga festmåltid jag och min vägvärsare doktor P hedrades med i en liten by en bit norr om Ulan Bator för en tid sedan.

Klockan var strax före sex på kvällen då vi körde in i byn för att övernatta hos doktor P:s syster som bodde där. De hade inte träffats på många år och den gamla kvinnan strålade över vår oväntade ankomst. Nu skulle det festas. Hon gjorde som man gör i Mongoliet då nyanlända gäster ska hedras, hon "akta ett får. Mongoler älskar fårkött, inte lamm alltså utan får, kött impregnerat med den genomträngande smaken av kofta och täckt av decimeter tjocka fettlager. Några av byns karlar försvann i riktning mot en flock fredligt betande fettsvansfår och återkom efter en stund känkandes på en nyslakad bagge på 40 kilo.

KADAVRET FLÄDDES OCH STYCKADES PÅ köksgolvet. En liten olycka fick det brungröna magsäcks- och tarminnehållet att rinna ut över den slitna linoleummattan. Klockan var elva på kvällen då styckningsproceduren var över och P:s syster började tillreda baggen. På hennes enkla vedspis stod en stor kittel med kokande vatten som hon fyllde med djurets revben, ett par knytnävnsstora klumpar vit fettvävad samt djurets lever. Efter en halvtimme lyfte hon kitteln av spisen och lade upp maten i en bucklig aluminiumskål. Knivar skärptes. Armar sträcktes fram mot skålen och snart var alla kring bordet djupt engagerade i uppgiften att skära loss kött och fett från revbenen.

Jag följde de övriga exempel men upptäckte snabbt vad jag redan hade räknat ut, nämligen att en halvtimmes koking är i underkant för att göra en seg gammal bagge ätbar. Fett är självmörjande så det slank nedför strupen i otuggat skick men det hårda ullsmakande köttet bara växte i munnen. När jag till slut gav upp och lade ned mitt halvåtta revben på den slitna och blekta vaxduken höll P smackande upp sina helt renrakade revben i luften för att på ett pedagogiskt vis demonstrera vad den mongoliska måltidsetiketten kräver. Jag urskuldade mig med att det blivit midnatt och att jag behövde sova. Jag gick till sängs med den bestämda känslan av att den gamle baggen var inställd på ett nytt rendez-vous.

OCH MYCKET RIKTIGT DÖK DEN BUCKLIGA aluminiumskålen åter upp på bordet till frukost. Mitt på den slitna brännhålsperforerade vaxduken stod skålen. Kall denna gång. P tog ett revben och karvade ned köttflisor och fettklumpar i sin te. Fettet bildade blanka ögon på ytan och köttflisorna simmade runt som små bävvar i den ljusbruna vätskan. Sedan tog P en slurk under njutningsfullt sorplande och smackande. Strax därpå lyfte han upp den kalla levern ur aluminiumskålen och skar en tjock skiva. Därefter karvade han en lika tjock skiva från en av de kalla fettklumparna och lade ovanpå levern. Frukostmackan var färdig och han bet välustigt av en stor tugga. I den stunden förlorade jag resten av den lilla aptit jag haft och ursäktade mitt ointresse för maten med att min normalfrukost bara brukade bestå av en kopp te.

P:s syster såg på mig med blicken hos en orolig mor och en halvtimme senare, då vi klev in i jeppen för att fortsätta mot Ulan Bator stack hon omtänksamt till mig ett paket. Väl invid i tidningspapper låg de flottiga resterna från den buckliga aluminiumskålen.

AXEL ODELBERG

Sliten svensk framgångsmodell

Folkhemmet och den svenska modellen tappar sin glans när den granskats av ett gäng pålitliga sosseätare i en ny bok. Den svenska framgångsmyten med socialdemokratin som historiens mål demonteras skoningslöst.

Sensommaren 1999 samlades svenska och utländska historiker till den årliga Engelsbergskonferensen i regi av Axel och Margaret Ax:son Johnsons stiftelse för allmännyttiga ändamål. Temat var "Den svenska framgångssagan?". Konferensbidragen samt ytterligare några texter föreligger nu i en volym redigerad av Kurt Almqvist, vd i stiftelsen, och Kay Glans, författare.

Naturligt nog riktas fokus mot svensk socialdemokrati och den roll partiet/rörelsen spelat i verklighet och myt – för det moderna Sveriges framväxt och utveckling sedan 1800-talets slut. Bilden som tonar fram av detta Sverige är en annan än den som medborgarna fått sig till livs allt sedan småskolans läseböcker över gymnasiernas historieböcker till våra vanligaste medier.

Självgodhetens gloria har solkats och halkat på sniskan över Göran Perssons huvud, och hur gärna han än skulle vilja, kan han inte låta trycka upp en ny version av sossarnas valaffisch från 1934, där Torgny Lagman, Engelbrekt, Hans Järta och Hjalmar Branting står tripp-trapp-trull på en trappa mot bakgrund av en silhuett av den anonyma svenska folkmassan.

Folkhemmet med F

Den här typen av mytologisk och ideologisk historiskrivning är avslöjad och dödförklarad för länge sedan, oavsett vilka intressen som formulerat den, men den har spelat en inte oväsentlig roll i socialdemokratin strävan efter självförståelse, legitimitet, auktoritet och hegemoni. Åsa Linderborg formulerar det klart men drastiskt i sin essä om socialdemokratin historieuppfattning: "Historiens mål är socialdemokratin".

En viktig fråga rör "den svenska modellen", " tredje vägen" och "Folkhemmet" (jo, det skrevs med versalt F i självgod hybris). Flera av författarna lyfter fram det faktum, att socialdemokratin lyckades framställa sig som både traditionsbevarare, djupt rotade i det ursvenska, och som förnyare med sikten inställd på framtiden. Moderniseringen av Sverige blev på så sätt mindre problematisk än i andra jämförbara länder, och samhällsmot-sättningar kunde upplösas i en samförståndssanda. Men samtidigt har betoningen av "svenskheten" och det svenska – Sverige som en avgränsad enhet med gemensamt kollektivt historiskt minne – inneburit ett slags "välfärdsnationalism", som lett till att Sverige framställdes som överlägset alla andra länder. Henrik Berggren framhåller att nationalstaten håller på att upplösas och ersättas av andra identifikationsobjekt. För Sveriges del leder detta till att det svenska medborgarskapet måste befrias från sin etniska ballast.

I den socialdemokratiska historiskrivningen har Sverige varit speciellt; det har funnits ett unikt svenskt framgångs- och välståndskoncept. Utkastlandet Sverige svängde sig under början av 1900-talet upp från kyla, mörker och fattigdom till en topplacering i välfärdsligan. Sverige blev ett föregångsland, och socialdemokratin såg sig som landets – och måhända Europas – frälsare. "Den svenska modellen" var helt enkelt bättre än alla andra länders. Men

Den franske arkitekten Le Corbusier betraktar det nybyggda Folkhemmet Vällingby 1958. Till höger intendent Bo Wennberg.

sedan kom baksmällan. Under förra seklets sista årtionden började systemet (bidragskarusellen, den stora offentliga sektorn) krackelera, valutan förlorade i värde och den tidigare så starka värdegemenskapen ersattes av en djup misstro mot politiker, solidarisk lönepolitik och konformism.

Ingen tror på prästen

Bokens bidrag diskuterar alla olika aspekter av den svenska nationalstatens och den svenska självkänslans förändring över tid. De frågor som tas upp är naturligtvis föranledda av att det etniskt ganska homogena svenska samhället i dag i ökande takt blir allt mer mångkulturellt. Men också av att det som ibland kallats industrialismens tredje väg, IT- och tjänstesamhället med dess krav på flexibilitet och individuella lösningar, ställer den svenska modellen inför nya prövningar. Tron på kyrkan och prästen försvann någon gång under 1800-talets sista decennier; nu tror ingen längre på vare sig politiker, partier eller professorer. Också

frågan om värderingar och gemensamma referenser har blivit akut som en följd av dessa sociala och ekonomiska förändringar. Kanske är Sverige fortfarande Europas sjuka man, svårt plågad av "suedosclerosis", och kanske vinterlandets innevärdare och styrande politiker ännu lever i minnen av fornstora dagar.

Självinsikt och självprövning är ju inte något som direkt präglar svensk socialdemokrati.

Självbilden får sig en törn

Å andra sidan vet vi ju alla hur utomordentligt högtstående i moraliskt hänseende vi svenskar är och har varit! Men också den självbilden får sig sina törnar. Bo Stråth vill i sitt bidrag se de sublimerade nederlagen som kännetecknande för svensk kultur. Sverige har gått från att under 1600-talet vara en militärt stormakt till att bli en moralisk stormakt (åtminstone i ena ögon), men kanske är det senare inget annat än en kompensation för förlusten av det förra?

I *Den svenska framgångssagan?* ges inga förfärdiga svar, men djupdykningen i socialdemokratin mytbildning och konsekvenserna av dess långa regeringsinnehav ger nytt bränsle till debatten om Sveriges eventuella särprägel i ett europeiskt och internationellt perspektiv. Kan "The sickest man in Europe" och som man sade på 90-talet, tillfriskna och slå in på nya vägar, bli – som Mats Benners hoppas och tror – "den nya ekonomins 'middle way', en rimlig kompromiss mellan stabilitet och förnyelse i den dramatiska omgestaltning av samhälle, politik och ekonomi som vi bara anar konturerna av i dag?"

KAJ SVENSSON

Historia

Den svenska framgångssagan?
Red. Kurt Almqvist & Kay Glans
Fischer & Co,
2001

"Kanske är Sverige fortfarande Europas sjuka man, svårt plågad av suedoclerosis"

Framtidsvisioner. Invigningen av Hötorgscity 1959.